

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Інститут математики, економіки і механіки
Кафедра економічної теорії та історії економічної думки

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

на тему: **«Особливості формування і розвитку ринку страхових послуг в економіці України»**

«Peculiarities of forming and development of the insurance services market in the economy of Ukraine»

Виконав: студентка денної форми навчання
Напряму підготовки – 6.030501 «Економічна теорія»
Жигарева Катерина Анатоліївна
Керівник к.е.н., доц. Пічугіна Ю.В. _____
(підпис)

Рецензент к.е.н., ст.викл. Цевух Ю.О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 9 від 08.06. 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 9
протокол № __ від «__» _____ 2017 р.
Оцінка _____ / _____ / _____

Завідувач кафедри
_____ д. е. н., проф. О. В. Горняк

Голова ЕК
_____ д. е. н., проф. В. М. Степанов

Одеса-2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ.....	5
1.1. Страхова послуга як економічна категорія.....	5
1.2. Ринок страхових послуг та його структура.....	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	18
2.1. Загальна характеристика страхових послуг в Україні	18
2.2. Динаміка і структура ринку страхових послуг в Україні	20
2.3. Державне регулювання страхової діяльності в Україні.....	36
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	43
3.1. Проблеми розвитку страхового ринку України.....	43
3.2. Напрями вдосконалення ринку страхових послуг в Україні.....	47
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність даної теми полягає у тому, що в умовах глобалізації та інтернаціоналізації світово-господарських зв'язків, посилення конкуренції на національних і міжнародних ринках, розвитку ринкових відносин особливого значення набувають питання забезпечення функціонування господарюючих суб'єктів від наявних і потенціальних загроз, створення дієвої системи захисту від впливу можливих негативних факторів. Для вирішення цих непростих завдань необхідно передусім забезпечити ефективне функціонування національного страхового ринку. Сучасний стан вітчизняного страхового ринку за своїми інституціональними та функціональними характеристиками не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового ринку, що стає на заваді процесам фінансової глобалізації та міжнародної інтеграції України.

Вивченню теоретичних основ аналізу та розвитку страхового ринку присвячено наукові праці відомих зарубіжних учених: Л. Бевере, М.С.Жилкіної, Л.А.Орланюк-Малицької, Л.І.Рейтман, Д.П.Фролова, В.В.Шахова, А.К.Шихова, Р.Т.Юдашева, І.Ю.Юргенса та інших.

У вітчизняній економічній літературі ці проблеми відображені у працях таких науковців та практиків, як В.Д.Базилевича, О.І.Барановський, А.В.Василенко, Н.М.Внукова, О.О.Гаманкова, Л.М.Горбач, Л.М.Гутко, А.О.Єпіфанов, А.М.Єрмошенко, О.Д.Заруба, О.В.Козьменко, Н.І.Машина, М.В.Мних, С.С.Осадець, А.Л.Самойловський, Н.В.Ткаченко, В.П.Унинець-Ходаківська, В.М.Фурман, С.І.Юрій та інших.

Разом з тим теоретичні проблеми становлення і розвитку страхових відносин в Україні висвітленні недостатньо і потребують поглибленого вивчення, що посилює актуальність даної теми.

Метою роботи є дослідження ринку та його розвитку страхових послуг в Україні.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити страхову послугу як економічну категорію;
- висвітлити ринок страхових послуг та його структуру;
- дослідити загальну характеристику страхових послуг в Україні;
- проаналізувати функціонування страхового ринку України;
- розглянути державне регулювання страхової діяльності в Україні;
- виділити проблеми розвитку страхового ринку України;
- виділити напрями вдосконалення ринку страхових послуг в Україні.

Об'єктом є ринок страхових послуг.

Предметом дослідження – процес формування та розвиток страхових послуг в Україні.

При написанні роботи були застосовані наступні методи наукового дослідження: метод наукової абстракції, методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод системно-структурного аналізу, методи порівняння, групувань, вибірок.

Інформаційною базою для наукового дослідження були: аналітична інформація науково-дослідних установ, монографічні дослідження та наукові публікації з питань розвитку страхового ринку.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі на основі теоретичного та практичного обґрунтування дослідила страхову послугу як економічну категорію, а також висвітлює ринок страхових послуг та його структуру.

У другому розділі аналізується загальна характеристика страхових послуг в Україні, зокрема функціонування страхового ринку та державне регулювання страхової діяльності.

У третьому розділі виділена проблеми розвитку страхового ринку та напрями вдосконалення ринку страхових послуг в Україні.

ВИСНОВКИ

Системний аналіз наукових підходів до визначення таких першорядних понять, як «страховий продукт» та «страхова послуга» дозволив зробити висновок, що ці поняття мають різну економічну сутність і потребують індивідуального визначення. Доведено, що страховий продукт є результатом діяльності страховика, купівля-продаж страхового продукту оформлюється у вигляді страхової угоди і трансформується у страхову послугу. Термінологічний аналіз виявив наявність логічного взаємозв'язку між поняттями «страховий продукт» – «страховий договір» – страхова послуга», що дозволило доповнити існуючі підсистеми «страхового продукту» поняттям «етапи трансформації і реалізації страхового продукту» та визначити сутність та функцію кожного етапу. Аналіз методичних підходів до трактування дефініції «страхова послуга» дозволив ідентифікувати її як фінансову послугу, яку пропонує страховик страхувальнику на ринку страхових послуг з метою страхового захисту.

Отже, державне регулювання страхової діяльності представляє собою цілеспрямовані дії держави з використанням правових, економічних, організаційних, технологічних та інших важелів, спрямованих на подолання екстерналій страхового ринку, які знижують ефективність функціонування його учасників.

Підсумовуючи результати дослідження страхового ринку України в умовах сучасних інституціональних перетворень, необхідно зауважити на погіршанні ситуації у страховому секторі з 2014 р., в якому відбулися доленосні для нашої держави геополітичні та військові події, що відповідним чином вплинули на політичні та соціально-економічні процеси.

У структурі страхового ринку України 90% займає сектор non-life страхування, тому можна зазначити, що за основними кількісними й якісними ознаками вітчизняний ринок не відповідає стандартам розвинених країн,

зокрема Єврозони. Щодо інших ключових показників страхового ринку України, доцільно зазначити, що кількість зареєстрованих страхових компаній постійно скорочувалася. Динаміка кількості укладених договорів страхування, страхових премій і страхових виплат не мала чітких тенденцій і зумовлювалася відповідними інституціональними чинниками, які спонукали до згортання або активізації страхової діяльності. У 2014-2016 рр. за всіма цими показниками відбулося зростання, а особливо слід зазначити значне збільшення страхових виплат і, відповідно, рівня страхових виплат, причиною якого стало погіршення соціально-економічного становища в Україні.

З іншого боку, активи страховиків, основною складовою частиною яких залишаються вкладення в акції та банківські депозити, у 2015 р. різко зменшилися, що свідчить про ймовірність виникнення проблем із виконанням зобов'язань за укладеними договорами страхування. І хоча динаміка страхових резервів протягом усього аналізованого періоду була зростаючою, насамперед це було зумовлено переоцінкою залишків валютних активів страховиків. Недостатність власних фінансових ресурсів страхових компаній зумовлювала необхідність користуватися послугами перестраховиків, особливо останнім часом.

Тому, забезпечення відповідних інституціональних умов для ефективного розвитку вітчизняного страхового ринку має бути одним із пріоритетних державних завдань як в аспекті національної безпеки, так і подальшого соціально-економічного розвитку країни.

Сучасну вітчизняну страхову систему можна охарактеризувати такими пунктами: недосконала нормативно-правова база; недосконала система обов'язкового страхування та неадекватність їх фінансового забезпечення; неоптимальність страхових портфелів.

Проблеми страхового ринку України дозволяють визначити основні напрями та перспективи його розвитку. Основні з них такі: удосконалення законодавчої бази подальшого розвитку страхової діяльності; створення

конкурентного середовища і вдосконалення організаційної структури ринку; урахування досвіду й особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн; сприяння розвитку страхового посередництва; створення умов для розвитку інфраструктури страхового ринку; створення єдиного реєстру страхових агентів, що дасть можливість мінімізувати кримінальні схеми на ринку страхування; забезпечення високого рівня страхової культури населення.

Для підвищення попиту громадян України на страхові послуги потрібно вдосконалювати страхову систему, налагоджувати нормативно-правову базу страхування, заслуговувати довіру в населення та посилювати маркетингові заходи. А також обов'язковим є створення конкурентного середовища для стимулювання і розвитку страхового посередництва. Позитивно впливатиме на розвиток страхування налагодження політичного та економічного середовища в країні. Актуальним буде також регулювання розвитку регіональних страхових ринків, з метою усунення помітних територіальних диспропорцій. Реалізація стратегії розвитку та просування страхового ринку в Україні надасть можливість покращення його якості та забезпечить сталий розвиток української економіки в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова М.М. Страхування: навчально-методичний посібник / М.М. Александрова – К.: ЦУЛ, 2002 – 208 с.
2. Армстронг Г. Маркетинг. Загальний курс, 5 – те видання [пер. з англ.: Уч. пос.] / Г. Армстронг, Ф. Котлер. – М.: Видавничий дім «Вільямс», 2001. – 608 с.
3. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 351 с.
4. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. – К.: Товариство Знання, КОО. - 1998.-374с.
- 5.Базилевич В.Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України / В.Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 133. – С. 5–8.
- 6.Вовчак О.Д. Діяльність страхових компаній як фінансових посередників: світовий досвід та можливості для України / О.Д. Вовчак, Л.М. Надієвець // Облік і фінанси. – 2015. – № 3(69). – С. 70–74.
- 7.Галац М.М. Страховий ринок України: стан та напрями розвитку [Електронний ресурс] / М.М. Галац // Вінницький технічний коледж. – 2014. – Режим доступу: <http://mev-hnu.at.ua/load/53-1-0-346>.
- 8.Гладчук О.М. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України / О.М. Гладчук // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – С. 12–16.
9. Говорушко Т.А. Страхові послуги: навчальний посібник / Т.А. Говорушко – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
10. Грищенко Б.В. К вопросу формирования страхового продукта / Б.В. Грищенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.asu.ru/lib/formy.strakh.pdf>.
11. Гутко Л.М. Досвід провідних країн світу у галузі страхування / Л.М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 11. – С. 22 – 24.
- 12.Дьячкова Ю.М. Страховий ринок в умовах нестабільної економіки / Ю.М. Дьячкова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2014. – №

2(33). – С. 172–176.

13. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Львів: Видав. Нац. універ. «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

14. Ефимов С.Л. Деловая практика страхового агента и брокера / С.Л. Ефимов – М.: Страховой полис, ЮНИТИ, 1996. – С. 273.

15. Козоріз Г.Г. Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів / Г.Г. Козоріз // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 26–34.

16. Крутик А.Б. Страхование: учебное пособие. / А.Б. Крутик, Т.В. Никитина – СПб.: Изд – во Михайлова В.А., 2001. – 256 с.

17. Лук'яненко І.Г. Сучасні тенденції функціонування та напрями реформування страхового ринку України / І.Г. Лук'яненко, В.В. Сінельнік // Економічний вісник університету: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький ДПУ, 2015. – № 27/1. – С. 221–228.

18. Митрофанов С. Маркетинговые коммуникации в страховании: от управления коммуникациями – к управлению качеством / С. Митрофанов // Маркетинговые коммуникации. – 2003. – № 4. – С. 40–41.

19. Мних М.В. Страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення//Фінанси України.-2007.-№6.-с.39-45

20. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн // 2002.-№5. – С.38-39.

21. Никулина Н.Н. Страхование. [Теория и практика: учеб. пособие для студентов вузов] / Н.Н. Никулина, С.В. Березина. – 2 – е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 511 с.

22. Плиса В.Й. Страхування: навч. посібник. 2 – е вид. / В.Й. Плиса – К.: Каравела, 2008. – 392 с.

23. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.

- 24.Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 25.Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua>.
- 26.Позднякова Л.А. Методическое обеспечение оценки финансовой безопасности страхового рынка / Л.А. Позднякова // Вісник Одеського національного університету. – 2014. – Т. 19. – Вип. 1 (Економіка). – С. 92–95.
- 27.Про внесення змін до Закону України «Про страхування» Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 7. – Ст. 50.
28. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664–ІІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
- 29.Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15 липня 2010 р. № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pension.kiev.ua/files/fsr_
- 30.Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2005 р. № 643 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/643-2005-%D0%BF>.
31. Ротова Т.А. Страхування: навч. посіб. / Т.А. Ротова, Л.С. Руденко – К.: Київ, Нац. торг. – екон. ун – т, 2001. – 400 с.
- 32.Сафонова О.Д. Сучасний стан страхового ринку України та основні проблеми його розвитку / О.Д. Сафонова // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2014. – С. 98-102.
- 33.Сова О.Ю. Проблеми та перспективи розвитку страхового бізнесу в Україні /

- О.Ю. Сова // Наука й економіка. – 2015. – № 1(37). – С. 42–48.
34. Современный толковый словарь русского языка / [Гл. ред. С.А. Кузнецов]. – М.: Ридерз Дайджест, 2004. – 960 с.
35. Страхование: принципы и практика / [пер. с англ. Составитель Д.Бланд]. – М.: Финансы и статистика, 1998. – С. 25–26.
36. Страхові послуги: підручник / [С.С. Осадець, Т.М. Артюх, О.О.Гаманкова та ін.]; Кер. авт. кол. й наук. ред. проф. С.С. Осадець і доц. Т.М. Артюх. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с.
37. Словарь страховщика / [С.Л. Ефимов, Л.Ш. Лозовский, Б.А. Райзберг, А.А. Ратновский]. – М.: ОАО «НПО «Издательство «Экономика», 2000. – 322 с.
38. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic>.
39. Страхування: підручник / [Керів. авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець, д – р, екон. наук, проф.]. – К.: КНЕУ, 1998. – 528 с.
40. Страхування: підручник / [Керів. авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець, 2 – ге вид., перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
41. Сухонос С.Л. Страхова послуга як економічна категорія Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, № 1, 2011 - 575 с.
42. Тринчук В.В. Формування та розвиток маркетингу страхових компаній: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01. / В.В. Тринчук – К.: Київ. Нац. торг. – екон. у – т, 2005. – 21 с.
43. Фурман В.М. Особливості формування страхових ринків країн з перехідною економікою // Економіст. – 2008.-№8. – С.74-76.
44. Яворська Т.В. Страхові послуги: навч. посіб./ Т.В. Яворська. – К.: Знання, 2008. – 350 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка [25]

	2014	2015	2016	Темпи приросту	
				2015/ 2014	2016/ 2015
				%	%
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду, тис. одиниць					
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	35 975,7	109 106,8	61 272,8	203,3	-43,8
- зі страхувальниками-фізичними особами	32 699,4	106 321,2	42 534,6	225,1	-60,0
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	98 737,5	93 322,5	118 198,4	-5,5	26,7
Страхова діяльність, млн. грн.					
Валові страхові премії, у тому числі:	26 767,3	29 736,0	35 170,3	11,1	18,3
зі страхування життя	2 159,8	2 186,6	2 756,1	1,2	26,0
Валові страхові виплати, у тому числі:	5 065,4	8 100,5	8 839,5	59,9	9,1
зі страхування життя	239,2	491,6	418,3	105,5	-14,9
Рівень валових виплат, %	18,9%	27,2%	25,1%	-	-
Чисті страхові премії	18 592,8	22 354,9	26 463,9	20,2	18,4
Чисті страхові виплати	4 893,0	7 602,8	8 561,0	55,4	12,6
Рівень чистих виплат, %	26,3%	34,0%	32,3%	-	-
Перестраховування, млн. грн.					
Сплачено на перестраховування, у тому числі:	9 704,2	9 911,3	12 668,7	2,1	27,8
- перестраховикам-резидентам	8 173,7	7 381,1	8 706,4	-9,7	18,0
- перестраховикам-нерезидентам	1 530,5	2 530,2	3 962,3	65,3	56,6
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	640,9	1 345,8	1 233,2	110,0	-8,4
- перестраховиками-резидентами	172,4	497,7	278,5	188,7	-44,0
- перестраховиками-нерезидентами	468,5	848,1	954,7	81,0	12,6
Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів	12,9	38,1	40,1	195,3	5,2
Виплати, компенсовані перестраховувальникам-нерезидентам	9,9	12,9	14,2	30,3	10,1
Страхові резерви, млн. грн.					
Обсяг сформованих страхових резервів	15 828,0	18 376,3	20 936,7	16,1	13,9
- резерви зі страхування життя	5 306,0	6 889,3	7 828,2	29,8	13,6
- технічні резерви	10 522,0	11 487,0	13 108,5	9,2	14,1
Активи страховиків та статутний капітал, млн. грн.					
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО 2))	70 261,2	60 729,1	56 075,6	-13,6	-7,7
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	40 530,1	36 418,8	35 071,9	-10,1	-3,7
Обсяг сплачених статутних капіталів	15 120,9	14 474,8	12 661,6	-4,3	-12,5